

PM Rotel VIII (Dnr KS 2019/1238)

Förslag till allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare

Remiss från Socialstyrelsen

Remisstid den 3 oktober 2019

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Jan Jönsson anför följande.

Ärendet

Socialstyrelsen har remitterat Förslag till allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare till Stockholms stad för yttrande.

Förslaget till allmänna råd syftar till att stärka socialtjänstens arbete med barn och unga som misstänkts för brott eller har begått brott. Barnrättsperspektivet i verksamheten ska särskilt stärkas. Rekommendationerna tydliggör vilken kompetens personalen behöver ha för att handlägga ärenden som gäller unga lagöverträdare, vilken inriktning utredningen ska ha, att skapa förutsättningar för likvärdiga bedömningar av risken för återfall i brott och ogynnsam utveckling i övrigt, och att öka förutsättningarna för likvärdiga bedömningar oavsett var i landet de görs och av vem. Barnets bästa ska alltid beaktas när socialnämnden beslutar om arbetsplats inom ungdomstjänst genom barnets rätt till information och delaktighet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret bedömer att förslaget i sin helhet bidrar till att stärka barnrättsperspektivet i socialtjänstens arbete med barn och unga som misstänkts för brott eller har begått brott.

Mina synpunkter

Att förhindra att barn och unga fastnar i ett kriminellt liv är av avgörande betydelse för ett Stockholm där alla har tryggheten och friheten att forma sitt eget liv. Ungdomar som begår brott måste både få stöd att ta sig ur kriminalitet, och, om de är straffmyndiga, genomgå påföljden av sina brott. Jag välkomnar att Socialstyrelsen i och med dessa föreslagna allmänna råd ger kommunerna ökad vägledning i hur man hanterar ärenden som gäller unga lagöverträdare. De allmänna råden bidrar förhoppningsvis till ökad likställighet och kvalitet.

Som stadsledningskontoret påpekar ska barnets bästa alltid beaktas när det gäller beslut som berör barn. Det är därför viktigt att socialtjänsten skyndsamt vidtar de åtgärder som krävs för att motverka en ogynnsam utveckling hos barn och unga som begår brott.

Att säkerställa att personal som arbetar med dessa ärenden har lämplig kompetens är avgörande för en god handläggning. I Stockholm har vi tillfört extra medel till den sociala barn- och ungdomsvården och antagit en ny handlingsplan för socialsekreterares och biståndshandläggares arbetsituation, där vi lyfter fram kompetensutveckling som ett prioriterat område.

Jag kommenterar nedan de olika punkterna i de allmänna råden:

Utredning enligt § 31 andra stycket LUL

Enligt § 31 lagen om unga lagöverträdare kan en brottsutredning inledas även om den misstänkte gärningsmannen inte är straffmyndig, om det exempelvis rör sig om grov brottslighet eller om det behövs för att avgöra behovet av insatser från socialtjänsten.

Det förekommer att barn under femton år begår så kallade strategiska brott, såsom tillgrepp av fortskaffningsmedel, rån och stöld, som indikerar en fortsatt lång brottskarriär. Jag anser att § 31-utredningar bör användas oftare vid dessa brottstyper. I dagsläget är det inte obligatoriskt vid dessa typer av brott. Här behöver kommunerna mer vägledning.

Samma sak gäller när vårdnadshavarna försvarar sina barn och inte medverkar adekvat i socialtjänstens utredning. Här kan § 31-utredning behöva användas i större utsträckning för att motivera behovet av insatser från socialtjänsten.

Utredning enligt 11 kap. 1 § SoL

Socialstyrelsen föreslår att socialnämnderna ska få en tydligare uttalad skyldighet att överväga omhändertagande enligt LVU som alternativ till häktning av unga lagöverträdare som har fyllt 15 år. Jag instämmer i att det är angeläget att, om möjligt, minska antalet barn som sitter i häkte, inte minst mot bakgrund av den kritik Sverige har fått från internationella organisationer på detta område. Omhändertagande bör vara regel.

Samtidigt måste, som rättegångsbalken föreskriver, häktning kunna komma ifråga om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas och om det föreligger synnerliga skäl. Vi ser i Stockholm idag tyvärr hur minderåriga dras in i en organiserad och hänsynslös kriminalitet av ett slag som gör att häktning av unga lagöverträdare i dagsläget ibland inte går att undvika för att exempelvis skydda såväl brottsoffer som vittnen och i vissa fall de misstänkta ungdomarna själva från påtryckningar och repressalier.

För att fler ska kunna omhändertas istället för att häktas måste staten stötta kommunerna att hitta fler alternativ till häktning som är tillräckligt betryggande.

Jag instämmer i stadsledningskontorets påpekande om att ett ökat antal omhändertaganden som följd av dessa råd kommer att innebära ekonomiska konsekvenser för kommunerna.

Yttrande enligt 11 § LUL

Enligt 11 § LUL ska åklagaren inhämta yttrande från socialnämnden, innehållande ett ungdomskontrakt eller en vårdplan, när en minderårig misstänks för brott. Det har

förekommit fall, ibland med grov brottslighet inblandad, där socialnämnden överlämnat ett yttrande med de åtgärder nämnden avser vidta, men inte för egen del bedömt att insatserna kommer att vara tillräckliga för att säkerställa en gynnsam utveckling.

Denna bedömning kommer dock inte domstolen till del, som därmed väljer att döma i enlighet med vårdplanen trots att slutna ungdomsvård hade varit ett lämpligare alternativ. Det borde därför framgå att socialtjänsten i sina yttranden bör göra en bedömning av sannolikheten att vårdplanen kommer att kunna fullföljas med avsedd effekt, så att domstolen får ett fullständigare beslutsunderlag.

Verkställighet av ungdomstjänst enligt 5 kap 1 b § SoL

Förslaget till allmänna råd innehåller råd om socialnämndens beslut om ungdomstjänst. Socialnämnden ska bestämma ungdomstjänstens innehåll i en handlingsplan och kontrollera att handlingsplanen följs. Jag menar att det är viktigt att socialnämnden noga överväger huruvida den föreslagna arbetsplatsen medger att innehållet i handlingsplanen följs.

Det förekommer att ungdomstjänst utförs på arbetsplatser, exempelvis en fritidsgård där den unge och dennes kamrater normalt sett vistas, där effekten inte blir rehabiliterande utan snarare helt motsatt. De allmänna råden bör ge socialnämnderna större verktyg att väga dessa aspekter mot vikten av den unges medverkan vid val av arbetsplats.

Underrättelse till åklagarmyndigheten enligt 12 kap. 8 § SoL

Förslaget till allmänna råd förtydligar vilka omständigheter som ska gälla för att socialnämnden ska underrätta åklagarmyndigheten när en ungdom i väsentlig grad underlåter att fullfölja ungdomsvård eller ungdomstjänst. Rätten kan då undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd. Jag vill här åter påtala vikten av att rätten har underlag för att göra en korrekt bedömning av vilken påföljd som vore lämplig för den unge. Om den tidigare vårdplanen, eller det tidigare ungdomskontraktet, inte har fungerat så kan inte lösningen vara en ny vårdplan eller ett nytt ungdomskontrakt med väsentligen samma innehåll.

Särskilt kvalificerad kontaktperson enligt 3 kap. 6 b § andra stycket SoL och 22 § LVU

Enligt SoL ska en särskilt kvalificerad kontaktperson utses för att motverka en risk för missbruk, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende. Socialnämnden ska säkerställa att en sådan kontaktperson har den lämplighet och kompetens som krävs, samt får stöd och handledning.

Den viktigaste skyddsfaktorn för en gynnsam utveckling för barn och unga är skolgången. En av de enskilt viktigaste sakerna som en särskilt kvalificerad kontaktperson kan hjälpa den unge med är därför att hjälpa den unge att gå till skolan, stabilisera skolgången och uppnå godkända kunskapsresultat. Vikten av att hjälpa den unge att klara skolan bör framgå i de allmänna råden.

Övriga kommentarer

Förslaget till allmänna råd utgår från de i lag uppställda formella kraven på rättsväsendets och socialtjänstens arbete med unga lagöverträdare. Jag vill dock till sist betona att kvaliteten i arbetet med dessa barn och unga också kräver en uthållig,

nära och förtroendefull samverkan mellan polis, socialtjänst och berörda aktörer, inom de ramar som sekretesslagstiftning och andra föreskrifter sätter. Enligt gällande lagstiftning ska exempelvis företrädare för socialtjänsten närvara vid polisförhör när en person under arton år misstänks för brott på vilket fängelse kan följa, om det kan ske utan men för utredningen, något som inte berörs i de allmänna råden.

När vi nu tar fram Stockholms första strategi någonsin för att motverka att barn, ungdomar och unga vuxna dras in i kriminalitet spelar samhandling mellan socialtjänst, skola, polis och civilsamhälle en central roll. Jag hoppas att andra kommuner och statliga myndigheter får det stöd som krävs att hitta effektiva former för att kunna arbeta tillsammans kring barn och unga som är på väg åt fel håll i livet.

Jag hänvisar i övrigt till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Stockholm den 19 september 2019

JAN JÖNSSON

Bilagor

1. Förslag till allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare
2. Konsekvensutredning

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Karin Wanngård och Jan Valeskog (båda S) och borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Till att börja med vill vi påpeka att beredningen av ärendet inte är tillfredställande. Ärendet borde ha remitterats till socialnämnden och till stadsdelsnämnderna för att de skulle ha möjlighet att lyfta relevant information om hur deras arbete inom socialtjänsten med barn och unga skulle påverkas av förslaget.

Vi anser att det är positivt att Socialstyrelsen kommer med allmänna råd som syftar till att stärka barnrättsperspektivet, öka kvaliteten och likställigheten i socialtjänstens arbete med unga lagöverträdare. Studier har visat att socialtjänstens roll när det gäller barn och unga som begår brott är oklar och att barn döms olika runt om i landet delvis beroende av att socialtjänstens olika arbetssätt med unga lagöverträdare.

Det är även positivt att Socialstyrelsen föreslår att nämnden ska ha en mer uttalad skyldighet att överväga omhändertagande enligt LVU istället för häktning. Sverige har kritiserats för häktning av minderåriga och påtalat att det bör finnas alternativ till denna typ av frihetsberövande som en häktning innebär. Att omhändertagande bör vara regel, som borgarrådet skriver, kommer dock innebära utmaningar för socialtjänstens ekonomi och fler placeringsmöjligheter behöver utformas. Det är idag svårt att hitta bra placeringar för unga som begått brott och ofta har omfattande behov av stöd. Vi instämmer dock i att antalet barn i häkte ska minska.

Socialstyrelsen tar också upp behoven av en mer samstämmig riskbedömning i socialtjänstens underlag och att yttranden till domstolen behöver förbättras. För att detta ska kunna genomföras vill vi betona att resurser då behövs till kommunerna för vidareutbildning och fler socialsekreterare i barn- och ungdomsvården. Vi vill också poängtera att utdrag i belastningsregistret bör vara regel gällande handledare för ungdomstjänst såsom det är för särskilt kvalificerade kontaktpersoner.

Forskare på området har också uppmärksammat behoven av att regering och riksdag skapar bra behandlingsalternativ för barn och unga som begår brott så att de insatser som sätts in är evidensbaserade och ger unga en adekvat vård, inte bara straff. De särskilda ungdomshemmen behöver erbjuda vård av bättre kvalitet och platserna utökas så att barn och unga inte återfaller i brott efter avslutad placering.

Det går inte att poängtera tillräckligt många gånger hur viktigt det är att samhället arbetar förebyggande med tidiga insatser för att unga inte ska hamna på glid och anamma en kriminell livsstil. Förskolan och skolan utgör viktiga skyddsfaktorer och måste prioriteras i resursfördelningen. Nedskärningar på kulturskolan, på stadsdelarnas förebyggande arbete och inom socialtjänstens verksamheter är kortsiktiga och kontraproduktiva. Kostnaderna för samhället är skyhöga både ekonomiskt och mänskligt om unga rekryterats till gäng och organiserad brottslighet. Kortsiktiga skattesänkningar får inte gå före långsiktiga vinster för människor och samhället.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande gjordes av Karin Wanngård, Olle Burell och Johan Sjölander (alla S) och Clara Lindblom och Rashid Mohammed (båda V) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Sissela Nordling Blanco (Fi) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Socialstyrelsen har remitterat förslag till allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare till Stockholms stad för yttrande.

Förslaget till allmänna råd syftar till att stärka socialtjänstens arbete med barn och unga som misstänkts för brott eller har begått brott. Barnrättsperspektivet i verksamheten ska särskilt stärkas. Rekommendationerna tydliggör vilken kompetens personalen behöver ha för att handlägga ärenden som gäller unga lagöverträdare, vilken inriktning utredningen ska ha, att skapa förutsättningar för likvärdiga bedömningar av risken för återfall i brott och ogynnsam utveckling i övrigt, och att öka förutsättningarna för likvärdiga bedömningar oavsett var i landet de görs och av vem. Barnets bästa ska alltid beaktas när socialnämnden beslutar om arbetsplats inom ungdomstjänst genom barnets rätt till information och delaktighet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 20 augusti 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret ställer sig positiv till Socialstyrelsens förslag till allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare och har inte någon invändning mot utredningens förslag. De allmänna råden bedöms bidra till att socialtjänstens insatser för barn och unga som misstänks för brott eller har begått brott är av god kvalitet i den meningen som avses i 3 kap. 3§ SoL.

Stadsledningskontoret bedömer att förslaget i sin helhet bidrar till att stärka barnrättsperspektivet i socialtjänstens arbete med barn och unga som misstänkts för brott eller har begått brott. Barnets bästa ska alltid beaktas vid insatser från socialtjänsten och flertalet förslag förtydligar detta vid såväl delaktighet vid verkställighet av ungdomstjänst som stöd av tolk för att tillgodose barnets rättigheter.

Rekommendationerna avseende uppföljande kontakt i anslutning till att en insats avslutas tydliggör socialnämndens ansvar för eventuellt ytterligare stöd från socialtjänsten. Detta är i linje med barnkonventionens artikel 6 att säkerställa bl.a. barns utveckling.

Stadsledningskontoret instämmer i att kostnaderna för rekommendationerna i sin helhet är svåra att beräkna men att momenten som att överväga åtgärd vid häktning, bedömning av resultat, återkoppling och uppföljning kan tillkomma vilket kan innebära en viss ökad tidsåtgång. Förslaget till ny rekommendation om att socialnämnden ska överväga åtgärd vid häktning syftar till att tydliggöra socialtjänstens ansvar att vidta åtgärder när ett barn riskerar att häktas eller har häktats samt att minska antalet barn och unga som sitter häktade, vilket är positivt. Stadsledningskontoret ser däremot att detta skulle kunna innebära fler beslut om omedelbart omhändertagande med stöd av 6§ LVU jämfört med gällande praxis. Ett ökar antal omhändertaganden, som ett alternativ till häktning kan innebära kostnadsökningar för Stockholms stad.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen beslutar att remissen anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

